

تحلیل پتانسیل‌های طبیعت‌گردی شهرستان لنجان و عوامل مؤثر بر توسعه آن

منیژه عبداللهی^۱ صدیقه عبداللهی^{*۲} علیرضا ایلدرمی^۳

- ۱- کارشناس دبیری زیست‌شناسی، منطقه باغبادران، اصفهان، ایران
- ۲- دانشجوی دکتری محیط زیست، آمایش محیط زیست دانشگاه ملایر، ایران
- ۳- دانشیار گروه آبخیزداری، دانشکده منابع طبیعی و محیط زیست، دانشگاه ملایر، ایران

چکیده

گردشگری به عنوان یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر، نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفا می‌کند. امروزه نهادهای متولی صنعت گردشگری در سراسر دنیا به امور گردشگری در طبیعت و در ورای آن لزوم حفاظت محیط‌زیست بیش از هر زمان دیگری اذعان دارند. بر این اساس شناخت پتانسیل‌های طبیعی مناطق و برنامه‌ریزی توسعه آن‌ها برای جذب اکوتوریست و بالا بردن سطح توسعه در مناطق از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. شهرستان لنجان به دلیل جاذبه‌های طبیعی نظیر آبشار شاه‌لرا، دهکده ساحلی زاینده‌رود، گردنه‌رخ، دریاچه قایقرانی حسین‌آباد و برخورداری از آب‌وهوای مناسب می‌تواند نقش مهمی در جذب گردشگر داشته باشد. هدف از این پژوهش، شناسایی جاذبه‌های طبیعت‌گردی شهرستان لنجان، برنامه‌ریزی و ارائه راه‌کارهای مناسب برای توسعه گردشگری به ویژه طبیعت‌گردی است. در این مطالعه که با استفاده از پرسش‌نامه تنظیم شده است، با استفاده از شیوه توصیفی-تحلیلی ضمن مطالعات کتابخانه‌ای، با پرسش از تعدادی از گردشگران داوطلب در مناطق طبیعت‌گردی شهرستان لنجان پتانسیل‌های طبیعت‌گردی این شهرستان بررسی شد و سپس از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌هایی مانند یومان‌ویتنی، کروسکال والیس، آزمون همبستگی پترسون و نکویی برازش برای تجزیه و تحلیل استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که توانمندی‌های طبیعت‌گردی منطقه بیشتر از دیگر جاذبه‌های گردشگری منطقه است. عدم شناخت پتانسیل‌های طبیعی منطقه در عدم توسعه طبیعت‌گردی مؤثر بوده است. هم‌چنین برنامه‌ریزی توان‌های اکوتوریستی شهرستان می‌تواند در توسعه آن مؤثر باشد.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، طبیعت‌گردی، شهرستان لنجان، جاذبه‌های طبیعی، برنامه‌ریزی

۱. مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

امروزه گردشگری یکی از مهم‌ترین منابع درآمد تعداد زیادی از کشورهای جهان به حساب می‌آید (ثروتی و کزازی، ۱۳۸۵: ۳). هم‌چنین گردشگری به عنوان یکی از مسائل مهم در شناساندن پتانسیل‌های یک منطقه و جذب سرمایه‌های خارجی در کشورهای جهان مطرح است (احراری و شاهرخی خرگردی، ۱۳۸۷: ۴۸). گردشگری سومین صنعت بزرگ جهان محسوب می‌شود که بدون شک سودمندترین تجارت در قرن بیست و یکم خواهد بود (Fennel, 2003: 236). به طوری که در سال ۲۰۰۵ میلادی بیش از ۸۰۰ میلیون گردشگر توانستند ۷۰۰ میلیارد دلار درآمد تولید و ۳۵۰ هزار شغل مستقیم ایجاد کنند. طبق برآورد سازمان جهانی گردشگری، کل گردشگران دنیا در سال ۲۰۲۰ به حدود یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون نفر خواهند رسید (نکوئی صدری، ۱۳۸۸: ۱۲). فعالیت کانون‌های گردشگری، پدیده‌ی جدیدی نیست، بلکه سال‌هاست که مراکز آب‌های معدنی، سواحل زیبا و جاذبه‌های طبیعی در جلب گردشگر سهم شایسته‌ای داشته‌اند؛ به گونه‌ای که یک کانون گردشگری، همواره در کنار یک چهره‌ی دلپذیر یا شفابخش طبیعی پای می‌گیرد و توسعه می‌یابد (رضوانی، ۱۳۸۵: ۱۴۹). امروزه پدیده‌ی گردشگری در بیشتر کشورهای جهان به عنوان یک ابزار مهم توسعه و محرومیت‌زدایی مورد توجه قرار گرفته است. و به دلیل درآمدزایی، سرمایه‌گذاری زیادی را در این بخش انجام می‌دهند (Tremblay, 2006: 34). صنعت گردشگری هم‌زمان اهداف مختلف اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، فرهنگی و سیاسی را در فضای ملی یک کشور تأمین می‌نماید. طبیعت‌گردی به عنوان یکی از بخش‌های مهم گردشگری در مناطق جغرافیایی با پتانسیل بالای طبیعی و جاذبه‌های محیطی دارای اهمیت زیادی است (زاهدی، ۱۳۸۷: ۵۶). گردشگری دارای اشکال و انواع مختلفی است که بسته به شرایط محیطی، متفاوت می‌باشد (Cater, 2000: 43). جاذبه‌های گردشگری به پنج گروه تقسیم می‌شوند: ۱- جاذبه‌های طبیعی (طبیعت‌گردی) ۲- جاذبه‌های فرهنگی ۳- جاذبه‌های مذهبی ۴- جاذبه‌های اقتصادی ۵- جاذبه‌های ورزشی (غمخور، ۱۳۸۲: ۳۴). طبیعت‌گردی فعالیت‌های فراغتی انسان را در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و بر مسافرت‌های هدفمند با بهره‌مندی‌های فرهنگی، معنوی، دیدن و مطالعه طبیعت و جاذبه‌های طبیعی و لذت‌جویی از پدیده‌های گوناگون استوار است (Jiang, 2008: 2). شهرستان لنجان در جنوب غرب شهر اصفهان دارای ویژگی‌های اقلیمی و جاذبه‌های طبیعی و تاریخی متعددی است که امکان بالایی برای توسعه دارند. پژوهش حاضر با فرض بر این مطلب که جاذبه‌های طبیعت‌گردی منطقه بیشتر از سایر جاذبه‌هاست به دنبال این است که این مهم پاسخ دهد که مهم‌ترین توانمندی‌های گردشگری شهرستان کدامند؟ و چه راهبردها و راهکارهایی برای استفاده درست از این جاذبه‌های گردشگری و توسعه طبیعت‌گردی در منطقه می‌توان ارائه داد تا به رشد اقتصادی بالایی در این صنعت در منطقه رسید به طور کلی پژوهش حاضر اهداف زیر را دنبال می‌کند:

شناسایی و معرفی توان‌های بالقوه و بالفعل طبیعت‌گردی منطقه.

شناخت مشکلات توسعه گردشگری شهرستان و برنامه‌ریزی جهت رفع آن.

۱-۲- مبانی نظری

۱-۱-۲- تعریف طبیعت‌گردی

تعاریف و تفسیرهای گوناگونی از واژه طبیعت‌گردی وجود دارد؛ اما عموماً شامل سفرهای زیست‌محیطی پایدار و بازدید و لذت بردن از طبیعت با ترویج محافظت از آن، تأثیرگذاری کمتر نسبت به بازدیدکننده و دست‌اندرکار کردن مردم بومی است (ضیایی و میرزایی، ۱۳۸۶: ۴۵). طبیعت‌گردی بین منابع طبیعی، جوامع محلی و گردشگران تعادل برقرار می‌نماید و علاوه بر بهره‌مندی از محیط‌زیست، به ایجاد محیط‌زیستی پایدار کمک می‌کند (Fennel, 2003: 41). طبیعت‌گردی در برگیرنده گونه‌های متفاوتی از گردشگری شامل گردشگری زیست‌محیطی، گردشگری دریایی، گردشگری ورزشی، گردشگری صید و شکار، گردشگری گیاهان و حیوانات و نظیر این‌هاست (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۲۱۶).

۱-۲-۲- تاریخچه طبیعت‌گردی

پیرامون واژه طبیعت‌گردی و سابقه کاربرد آن اظهارنظرهای متفاوتی صورت گرفته است. برخی صاحب‌نظران سابقه کاربرد چنین واژه‌ای را در اواخر دهه ۱۹۸۰ ذکر کرده‌اند؛ اما در تمام متون مرتبط، سبالس لاسکرین^۱ به عنوان نخستین کسی آمده است که این واژه را به کار برده است. برابر تعریف او، بوم-گردشگری مسافرتی است که به منظور مطالعه، تحسین، ستایش و کسب لذت از سیمای طبیعی و مشاهده گیاهان و جانوران و آشنایی با ویژگی‌های فرهنگی جوامع محلی در گذشته و حال صورت می‌گیرد. برخی سابقه اکوتوریسم را به زمانی دورتر و به هتزر^۲ نسبت می‌دهند و معتقدند که او این واژه را در دهه ۱۹۶۰ برای تشریح روابط متقابل گردشگری، محیط‌زیست و ویژگی‌های فرهنگی استفاده کرده است. به اعتقاد هتزر، مفهوم طبیعت‌گردی در واکنش به رویه‌های نامناسب و منفی توسعه و نادیده گرفتن ملاحظات زیست‌محیطی، شکل گرفته است و سابقه آن به اواخر دهه ۶۰، یعنی زمانی که کارشناسان نسبت به برداشت بی‌رویه از منابع نگران بودند، بازمی‌گردد (Dowling, 2000: 3).

۱-۳-۲- انواع طبیعت‌گردی

گونه‌های مختلف طبیعت‌گردی عبارتند از: گردش آبی و ساحلی، کوهنوردی، غارنوردی، بیابان‌گردی، دامنه‌نوردی، مردم‌شناسی و طبیعت‌درمانی. با این‌که زمین‌گردشگری گونه مستقلی از صنعت گردشگری است و زیرشاخه طبیعت‌گردی محسوب نمی‌شود؛ اما در مواردی جاذبه‌های طبیعت‌گردی با زمین‌گردشگری در تداخلند ولی در فعالیت‌های اکوتوریسمی، آموزش همگانی زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی مورد نظر نمی‌باشد و از این رو توجه خاص به طبیعت زنده و جاذبه‌های آن است (نکویی صدری، ۱۳۸۸: ۲۱).

۱-۲-۲- اهمیت طبیعت‌گردی

به لحاظ تأثیر بالقوه‌ی زیادی که طبیعت‌گردی در زمینه‌ی محافظت از محیط طبیعی و در اقتصاد بسیاری از کشورها دارد، سازمان ملل متحد تصمیم گرفت که سال ۲۰۰۲ میلادی را به عنوان سال

^۱ Ceballos Lascurain

^۲ Hetzer

بین‌المللی طبیعت‌گردی اعلام کند و کمیسیون توسعه پایدار این سازمان و سازمان جهانی گردشگری را موظف به انجام فعالیت‌هایی در این سال ساخت. هدف از این کار، مرور مجدد تجربیات گذشته در زمینه‌ی بوم گردشگری، تشخیص و ترویج انواع طبیعت‌گردی که در آن‌ها از بوم‌سازگان‌های در معرض خطر حفاظت می‌شود، تقسیم فواید حاصل از فعالیت‌ها با جوامع محلی و احترام به فرهنگ‌های بومی است (Epler wood, 2002: 12). طبق برآورد سازمان جهانی کشاورزی نیز، رشد بوم‌گردشگری در دهه‌ی حاضر ۱۰ تا ۳۰ درصد خواهد بود. در وضع موجود شمار طبیعت‌گردان ۷ درصد کل مسافران جهان است که پیش‌بینی می‌شود در دهه‌ی آینده این رقم به ۲۰ درصد برسد. بنابراین اکوتوریسم از آینده‌ای پر رونق و درخشان برخوردار است که مزایای فراوانی برای جهانیان دارد. محیط ارزش ذاتی دارد و این ارزش مهم‌تر از آن است که دارایی صنعت گردشگری محسوب شود. نباید منافع بلندمدت و حفاظت از محیط را فدای ملاحظات کوتاه‌مدت کرد. همان‌طوری که در اصل ۳ بیانیه ریو آمده است "حق توسعه باید به نحوی اعمال شود که به طور مساوی نیازهای نسل کنونی و نسل‌های آینده را در زمینه توسعه و حفظ محیط‌زیست برآورده سازد. از این‌رو گردشگری پایدار باید با سیاست مشخص و مدونی به اجرا درآید تا بتواند حرکت امیدبخشی را در توسعه همه‌جانبه‌ی فضاهای جغرافیایی تضمین کند. گردشگری پایدار برای کارایی بالاتر در این زمینه دارای اصولی می‌باشد که هماهنگ‌کننده اهداف و راهکارهای عملی می‌باشد (جوهری، ۱۳۹۲: ۵ و ۶). هدف طبیعت‌گردی، بررسی توسعه صنعت گردشگری بدون صدمه زدن به محیط‌زیست است. طبیعت‌گردی با هدف ذاتی خود یعنی حفاظت محیط‌زیست، توسعه جوامع محلی و احترام به سنن و ویژگی‌های فرهنگی جوامع میزبان، از جمله منابع اقتصادی با ارزش است که دارای بیشترین سازگاری با توسعه پایدار و حتی می‌توان گفت با نظام‌های سیاسی است. این‌گونه از گردشگری فعالیت‌های فراغتی انسان را بیشتر در طبیعت امکان‌پذیر می‌سازد و مبتنی بر مسافرت‌های هدفمند همراه با دیدار و برداشت‌های فرهنگی و معنوی از جاذبه‌های طبیعی و لذت‌جویی از پدیده‌های گوناگون است (زاهدی، ۱۳۸۷: ۸۹).

طبیعت‌گردی به عنوان یکی از بخش‌ها و زیرمجموعه‌های مهم و اصلی گردشگری بسیار اهمیت دارد و این تیپ از گردشگری در مناطق جغرافیایی با پتانسیل بالای طبیعی و جاذبه‌های محیطی مورد توجه ویژه‌ای است. به طور کلی وضعیت جغرافیایی کشور ما و گوناگونی مناطق مختلف آن از نظر شرایط طبیعی (اقلیمی، توپوگرافی، هیدرولوژیکی)، در مجموع جاذبه‌هایی درخور تأمل به شمار می‌آید (ده چشمه و زنگی آبادی، ۱۳۸۷: ۲).

از آن‌جایی که یکی از راه‌های برنامه‌ریزی اصولی در مورد صنعت طبیعت‌گردی، شناخت پتانسیل‌های طبیعت‌گردی در هر منطقه است در این مطالعه سعی شده است تا با بررسی پتانسیل‌های طبیعت‌گردی شهرستان لنجان با استفاده از بررسی‌های پیمایشی، پتانسیل‌های طبیعت‌گردی شهرستان لنجان شناسایی گردد.

۱-۲- پیشینه پژوهش

در زمینه طبیعت‌گردی و گردشگری مطالعات و پژوهش‌های زیادی در ایران و جهان صورت گرفته است. اسلینگر^۱ (۲۰۰۲) ضمن بررسی وضعیت طبیعت‌گردی در یکی از جزایر کارائیب به نام دومینیکا چنین

¹Slinger

نتیجه گرفت که طبیعت‌گردی این منطقه با دیگر بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی ارتباط داشته و باعث کاهش چشم‌گیر بیکاری فصلی گردیده است. یافته‌های وی همچنین نشان داد که مشارکت مردم در صنعت طبیعت‌گردی باعث ایجاد انگیزه قوی مردم در حفظ منابع طبیعی و نهایتاً توسعه منطقه‌ای این جزایر شده است.

مورالس^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی وضعیت طبیعت‌گردی کشور مکزیک را مطالعه کرده و چنین نتیجه گرفته است که این کشور به واسطه برخورداری از منابع طبیعی و فرهنگی، پتانسیل‌های زیادی در زمینه طبیعت‌گردی دارد، ولی به دلیل نبود ساختار قانونی مناسب برای توسعه طبیعت‌گردی این پتانسیل‌ها بالفعل نگردیده است.

آدابووا ایدو^۲ (۲۰۰۹) نقش گردشگری فرهنگی و طبیعت‌گردی را به عنوان راهبرد توسعه کشور غنا مطالعه و تأثیرات محیط‌زیستی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی را در این کشور بررسی کرده است. نتایج پژوهش وی نشان داد که گردشگری در کشور غنا باعث افزایش فرصت‌های شغلی برای زنان، توسعه منابع انسانی، توسعه زیرساخت‌ها و حفظ منابع بوم‌شناختی گردیده است.

میرسنجری (۱۳۸۵)، طبیعت‌گردی را به عنوان یکی از پرجاذبه‌ترین و در عین حال پرمفعت‌ترین علوم وابسته به منابع طبیعی و محیط‌زیست معرفی می‌کند و سپس فاکتورهای لازم برای دستیابی به طبیعت‌گردی پایدار و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی طبیعت‌گردی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

رخشانی‌نسب و ضرابی (۱۳۸۸) چالش‌ها و فرصت‌های توسعه طبیعت‌گردی در ایران را مطالعه کردند و دریافتند با وجود رونق زیاد طبیعت‌گردی در جهان سهم ایران در توسعه این صنعت بسیار ناچیز است. جهانیان و زندی (۱۳۸۹) به بررسی پتانسیل‌های طبیعت‌گردی مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد، با استفاده از الگوی تحلیل سوات^۳ پرداختند و نقاط قوت و ضعف منطقه برای طبیعت‌گردی را ارائه دادند و برنامه‌ریزی برای رشد این صنعت در منطقه را پیشنهاد دادند.

حسینی‌مهر و کوهی (۱۳۹۰) بررسی و بازشناسایی قابلیت‌های محیطی و برنامه‌ریزی جاذبه‌های طبیعی حوضه شفارود گیلان را مورد مطالعه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که در صورت شناسایی توانمندی‌های بالقوه و برنامه‌ریزی در جهت بالفعل درآمدن آن‌ها و بهره‌برداری می‌تواند موجب آبادانی و رونق اقتصادی محدوده مطالعاتی شود.

ایلدرومی و حسینی‌نژاد (۱۳۹۰) پتانسیل‌های طبیعت‌گردی کویر شهداد را با استفاده از تحلیل سوات مورد بررسی قرار دادند و دریافتند که با برنامه‌ریزی اصولی و توجه به استانداردها و راهبردهای حاصل از تحلیل سوات می‌توان در جهت پایداری صنعت طبیعت‌گردی در منطقه گام برداشت.

سفاری و همکاران (۱۳۹۱) به بررسی پهنه‌های دارای توان طبیعت‌گردی شهرستان کازرون پرداخته‌اند و منطقه را از نظر جاذبه‌های طبیعت‌گردی و ژئوتوریسم مطلوب ارزیابی کرده‌اند.

صیدایی و همکاران (۱۳۹۲) جاذبه‌های گردشگری شهرستان ارومیه را با استفاده از تحلیل سوات مورد بررسی قرار داده‌اند و دریافتند که منطقه از فرصت‌های طبیعت‌گردی فراوانی برخوردار است و در صورت برطرف کردن نقاط ضعف و استفاده از فرصت‌ها می‌توان شاهد رشد اقتصادی و درآمدزایی از این صنعت بود.

^۱Morales

^۲ Adabowa Aidoo

^۳SWOT

بررسی منابع مطالعاتی نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات صورت گرفته با بررسی فرصت‌ها و ضعف‌های موجود در منطقه به ارزیابی توان طبیعت‌گردی پرداخته‌اند؛ در صورتی که مطالعه حاضر بر آن است تا با بررسی عوامل اجتماعی-اقتصادی گردشگران در کنار وضعیت منطقه به بررسی توان طبیعت‌گردی شهرستان لنجان بپردازد.

۲. مواد و روش‌ها

۱-۲- روش پژوهش

نوع پژوهش حاضر، توسعه‌ای-کاربردی و روش انجام آن توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز پژوهش به شیوه اسنادی، پیمایشی و تکمیل پرسش‌نامه جمع‌آوری گردید. جامعه آماری پژوهش بر طبق اظهارات مسئولین میراث فرهنگی شهرستان ۹۵۰۰۰ نفر است که با استفاده از فرمول کوکران و با ضریب اطمینان ۹۵٪ حجم نمونه برای پرسش‌گری ۴۰۰ نفر محاسبه شده است. پرسش‌نامه به کار رفته در این پژوهش شامل دو بخش بود که بخش اول در برگزیده وضعیت اقتصادی-اجتماعی افراد، شامل؛ سن، جنس، وضعیت اشتغال، میزان تحصیلات و محل سکونت افراد بود و در بخش دوم پرسش‌ها به منطقه مورد بازدید، از قبیل؛ نحوه آشنایی با منطقه، وضعیت شبکه دسترسی به منطقه، بهترین جاذبه‌های گردشگری از دید بازدیدکنندگان، هدف از سفر به منطقه، امکان توسعه منطقه از دید بازدیدکنندگان و امنیت منطقه اشاره داشت. این پرسش‌نامه‌ها در فصل تابستان ۱۳۹۳ بین پاسخ‌گویان توزیع شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات لازم، داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۲-۲- معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان لنجان در ۳۵ کیلومتری جنوب غربی اصفهان و در دره رودخانه زاینده‌رود واقع گردیده است. مساحت آن ۱۱۷۲/۵ کیلومتر مربع بین ۵۰ درجه و ۵۶ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۲۸ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۲ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است شکل (۱). از جاذبه‌های گردشگری این شهرستان می‌توان به امامزاده بابا سبز روستای اُشیان، کنار رودخانه زاینده‌رود (معروف به سرسنگ) روستای اُشیان، پارک‌های ساحلی شهرهای سده لنجان، چمگردان و زرین‌شهر، مناظر بسیار زیبای حاشیه زاینده‌رود، آبشار شاه‌لرا در سه کیلومتری شهر چرمهین در دامنه کوه‌های زاگرس شکل (۲)، مجموعه باستانی کوه‌قلعه‌بزی، برج‌های کبوترخانه زرین‌شهر و ورنام‌خواست، پیرچنار روستای خشوئیه، چشم‌انداز گردنه‌رخ که مسیر ارتباطی دو استان اصفهان و چهارمحال بختیاری و نیز مرز دو استان و آخرین منطقه سمت غرب استان اصفهان است و در سراسر استان بی‌نظیر است، گردنه با پیچ و خم‌های تند از سطح زمین تا بالاترین نقطه «کوه رخ» کشیده شده است که در هر پیچ آن منظره‌ای بدیع از شهرستان لنجان دیده می‌شود، مجموعه فرهنگی تفریحی شاه خراسان روستای هاردنگ و بافت تاریخی و دیدنی روستای خشوئیه اشاره کرد (استانداری اصفهان، ۱۳۹۰).

هستند و ۴۳/۵ درصد نمونه مورد مطالعه را شامل می‌شوند. به منظور بررسی رابطه بین جنس و میزان بازدید از مناطق گردشگری از آزمون ناپارامتریک یومان-ویتنی^۱ در نرم‌افزار SPSS استفاده شد جدول (۱).

جدول ۱. مقدار شاخص یومان ویتنی

نوع آزمون	مقدار	مقدار آماره Z	سطح معنی داری
یومان ویتنی	۲/۰۹۱	۱/۹۶	۰/۰۵

(مأخذ: یافته‌های پژوهش)

با توجه به جدول و سطح معناداری ۰/۰۵، چون مقدار آماره یومان ویتنی از مقدار آماره Z بیشتر است، این نتیجه به دست می‌آید که بین جنسیت بازدیدکنندگان و میزان بازدید از مناطق گردشگری همبستگی معناداری وجود ندارد (حبیب‌پور کتابی و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۴۲۶). هم‌چنین افراد مورد پرسش به طور متوسط دارای مدرک تحصیلی دیپلم بودند به طوری که ۴۷/۳ درصد از پاسخ‌گویان یعنی ۱۸۹ نفر را افراد دیپلمه تشکیل می‌دهند و ۱۱۹ نفر از پاسخ‌گویان دارای مدرک تحصیلی دانشگاهی هستند. برای بررسی همبستگی بین سن، میزان تحصیلات و میزان بازدید از مناطق گردشگری از آزمون کروسکال والیس^۲ استفاده شد جدول (۲).

جدول ۲. مقدار شاخص کروسکال والیس

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
کروسکال والیس	۶/۲۵۳	۲	۰/۰۵

(مأخذ: یافته‌های پژوهش)

در سطح معناداری ۰/۰۵ و درجه آزادی ۲ مقدار مجذور کای^۳ جدول ۵/۹ است که از مقدار شاخص به دست آمده (۶/۲۵۳) کمتر است؛ بنابراین بین تحصیلات و سن بازدیدکنندگان و میزان بازدید از منطقه همبستگی معناداری وجود ندارد (حبیب‌پور کتابی و صفری شالی، ۱۳۸۸: ۴۲۸). در مورد وضعیت اشتغال، بیشتر پاسخ‌گویان شغل آزاد داشته و یا در مراکز خصوصی مشغول هستند به طوری که به ترتیب ۴۴ و ۴۰/۸ درصد پاسخ‌گویان را این افراد تشکیل می‌دهند. میانگین هزینه مسافرت نیز برای پاسخ‌گویان ۱۵۰۰ هزار ریال است. به منظور بررسی رابطه بین هزینه سفر و تعداد دفعات مراجعه به منطقه از آزمون همبستگی پترسون^۴، در نرم‌افزار SPSS استفاده شد شکل (۲). ضریب همبستگی^۵ در این آزمون، ۰/۷- به دست آمد. با توجه به مقدار ضریب همبستگی و هم‌چنین شکل با افزایش هزینه مسافرت تعداد دفعات مراجعه به منطقه کاهش می‌یابد.

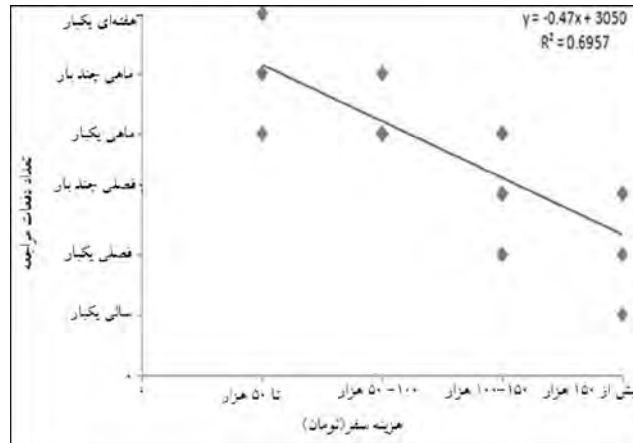
^۱U-Mann Whitney Test

^۲Kruskal Wallis Test

^۳Chi- square

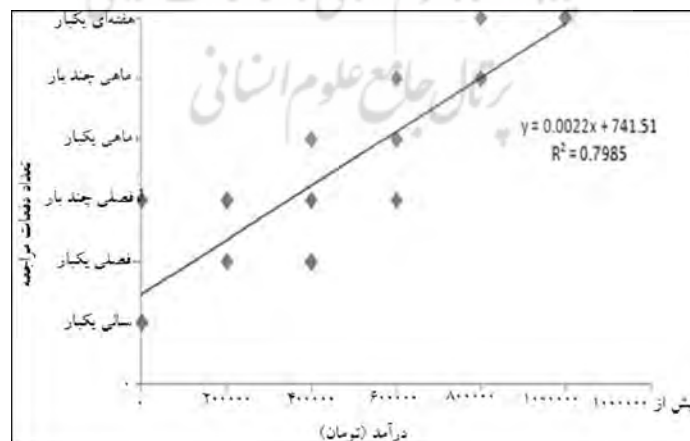
^۴Peterson Correlation Test

^۵Correlation Index

شکل ۲. رابطه هزینه مسافرت و تعداد دفعات مراجعه (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

بررسی بهترین جاذبه‌های گردشگری از دید بازدیدکنندگان نشان می‌دهد که ۲۳۷ نفر یعنی ۵۹/۲۵ درصد افراد جاذبه‌های طبیعی را به عنوان بهترین جاذبه گردشگری انتخاب کرده‌اند. در حالی که تنها ۴۵ نفر یعنی ۱۱/۲۵ درصد جاذبه‌های تاریخی را برگزیده‌اند. ۶۵ نفر برابر ۱۶/۲۵ درصد جاذبه‌های تفریحی و ۵۳ نفر یعنی ۱۳/۲۵ درصد آب و هوا را بهترین جاذبه معرفی کرده‌اند. بررسی مدت زمان اقامت در منطقه، نشان می‌دهد که ۲۹۳ نفر، معادل ۷۳/۲۵ درصد یک روز در منطقه اقامت داشته‌اند، ۶۱ نفر (۱۵/۲۵٪)، دو روز، ۳۸ نفر (۹/۵٪)، سه تا هفت روز و ۸ نفر (۲٪)، بیش از هفت روز در منطقه مانده‌اند. همچنین بررسی تعداد سفر به منطقه نشان می‌دهد ۱۸۲ نفر، معادل ۴۵/۵ درصد، یک بار از منطقه بازدید داشته‌اند، ۸۴ نفر، دوبار، ۶۸ نفر، سه بار و ۶۶ نفر، چهار بار و بیشتر به منطقه آمده‌اند. همبستگی بین میزان درآمد و تعداد دفعات بازدید از مناطق، شکل (۳) با استفاده از آزمون همبستگی پترسون مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به شکل و مقدار ضریب همبستگی (۰/۸۷) کاملاً مشخص است که با افزایش میزان درآمد افراد تعداد دفعات مراجعه به منطقه افزایش می‌یابد.

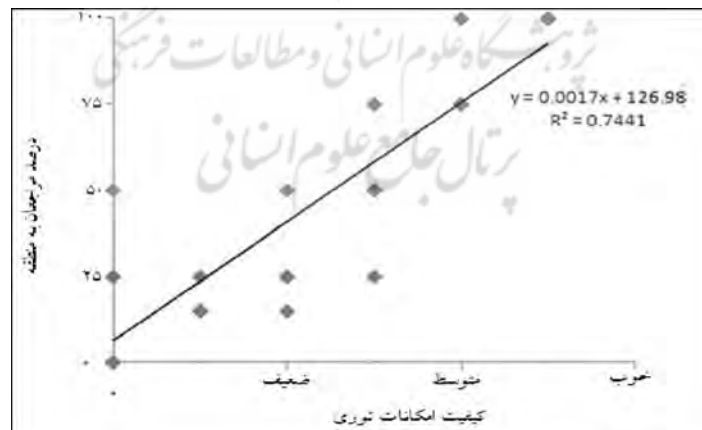

شکل ۳. رابطه سطح درآمد و تعداد دفعات مراجعه (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

بررسی چگونگی آشنایی با منطقه نشان می‌دهد که ۱۷۳ نفر که ۴۳/۲۵ درصد پاسخگویان هستند، به توصیه دوستان و آشنایان منطقه را می‌شناسند، ۱۱۴ نفر یعنی ۲۸/۵ درصد افراد از طریق صدا و سیما با

منطقه آشنا شده‌اند و ۴۴ نفر معادل ۱۱ درصد، به واسطه مطبوعات و ۶۹ نفر از طریق سایر موارد هم‌چون تورهای مسافرتی و غیره با منطقه آشنایی پیدا کرده‌اند. بررسی هدف از سفر به منطقه نشان می‌دهد که ۲۲۲ نفر، معادل ۵۵/۵ درصد پاسخ‌گویان بازدید از جاذبه‌های طبیعی را هدف خود از سفر ذکر کرده‌اند در حالی که ۱۳۳ نفر، یعنی ۳۳/۳ درصد از افراد هدف خود را تفریح، ۳۵ نفر، معادل با ۸/۸ درصد بازدید آثار تاریخی و ۱۰ نفر، معادل با ۲/۵ درصد ورزش را هدف خود دانسته‌اند. بررسی فصل مناسب برای سفر به منطقه نشان می‌دهد که ۲۹۸ نفر از بازدیدکنندگان معادل ۷۴/۵ درصد از افراد تابستان را بهترین فصل برای سفر به منطقه دانسته‌اند؛ در حالی که ۵۷ نفر فصل بهار، ۲۴ نفر پائیز و ۲۱ نفر زمستان را انتخاب کرده‌اند. بررسی امنیت منطقه، نشان می‌دهد که ۱۳۶ نفر، معادل ۳۴ درصد امنیت منطقه را خوب توصیف کرده، ۱۶۶ نفر یعنی ۴۱/۵ درصد امنیت را متوسط و ۷۰ نفر امنیت منطقه را بد ارزیابی کرده‌اند. در حالی که ۱۷ نفر امنیت را خیلی خوب و ۱۱ نفر امنیت منطقه را خیلی بد ذکر کرده‌اند. بررسی وضع شبکه دسترسی و راه‌ها نشان می‌دهد که ۱۶۶ نفر، معادل ۴۱/۵ درصد دسترسی به منطقه را خوب ارزیابی کرده‌اند، ۱۶۸ نفر وضعیت را متوسط دانسته، ۳۸ نفر وضعیت شبکه دسترسی را بد، ۲۲ نفر وضع راه‌ها و دسترسی به منطقه را بسیار خوب و ۴ نفر بسیار بد ارزیابی کرده‌اند. بررسی مهم‌ترین کمبودها و مشکلات گردشگران در منطقه نشان می‌دهد که ۱۷۴ نفر، معادل ۴۳/۵ درصد عدم شناخت درست منطقه را به عنوان مهم‌ترین مسأله و مشکل گردشگران دانسته‌اند. ۱۱۳ نفر از بازدیدکنندگان، یعنی ۲۸/۳ درصد فراهم نبودن امکانات توری را مهم‌ترین مشکل پیش روی بازدیدکنندگان ذکر کرده‌اند. ۵۷ نفر، نبود وسایل ارتباطی و ۵۶ نفر نبود مکان مناسب برای استراحت را مهم‌ترین کمبود منطقه ذکر کرده‌اند.

شکل (۴) رابطه بین سطح امکانات توری و درصد افراد مراجعه‌کننده به منطقه را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی برای این رابطه با استفاده از آزمون پترسون ۰/۸۶ به دست آمد که نشان دهنده رابطه مثبت بین امکانات توری و میزان مراجعه افراد به منطقه است.

شکل ۴. رابطه کیفیت امکانات توری و درصد افراد مراجعه‌کننده (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

به منظور بررسی توانمندی‌های طبیعی منطقه از آزمون نکویی برازش^۱ که زیر مجموعه آزمون مجذور کای است استفاده شد جدول (۳). با توجه به مقدار به دست آمده (۰/۲۴۸) می‌توان نتیجه گرفت که

^۱Goodness-of-fit

توانمندی‌های طبیعی منطقه بیش از سایر جاذبه‌های گردشگری است. زیرا بر طبق جدول مقدار به‌دست آمده کمتر از مقدار ۰/۰۵ (مجذور کای جدول) است.

جدول ۳. مقدار شاخص نکویی برازش برای بررسی توانمندی‌های طبیعی منطقه

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
نکویی برازش	۰/۲۴۸	۳	صفر

(مأخذ: یافته‌های پژوهش)

هم‌چنین به منظور بررسی این مسأله که عدم شناخت توانمندی‌های طبیعی منطقه در عدم مراجعه به منطقه مؤثر بوده است، از آزمون عدم وابستگی^۱ که یکی دیگر از زیر مجموعه‌های آزمون مجذور کای است استفاده شد جدول (۴).

جدول ۴. مقدار شاخص عدم وابستگی برای بررسی میزان شناخت منطقه و بازدید از آن

نوع آزمون	مقدار	درجه آزادی	سطح معنی داری
آزمون عدم وابستگی	۰/۳۵۹	۴	صفر

(مأخذ: یافته‌های پژوهش)

با توجه به مقدار به‌دست آمده (۰/۳۵۹) و مقایسه آن با مقدار جدول (۰/۰۵)، به خاطر این‌که این مقدار از مقدار جدول کمتر است، پس نتیجه می‌شود که عدم شناخت توانمندی‌های طبیعی منطقه در عدم مراجعه به آن مؤثر است.

۴. نتیجه‌گیری

بررسی توان‌ها و جاذبه‌های گردشگری شهرستان لنجان نشان می‌دهد که این شهرستان با داشتن جاذبه‌های طبیعی، اقلیم منحصر به فرد، وجود ارتفاعات مختلف در منطقه، وجود سواحل زیبای زاینده‌رود و هم‌چنین آبشارها، چشمه‌سارها و قنوات متعدد در این شهرستان و وجود بیشه‌زارها و باغات متعدد از یک طرف و داشتن جاذبه‌های مذهبی و تاریخی شاه خراسان، امامزاده ابراهیم و آتشکده می‌تواند با برنامه‌ریزی و ارائه‌ی طرح گردشگری جامع و مناسب در جهت پویایی هر چه بیشتر منطقه ایفای نقش نماید. اگرچه شهرستان لنجان دارای جاذبه‌های گردشگری و طبیعت‌گردی است و از فرصت نزدیکی به مرکز استان برخوردار است؛ اما ناشناخته ماندن پتانسیل‌های گردشگری در سطوح مختلف به ویژه طبیعت‌گردی نگران‌کننده است. بنابراین با توجه به توان بالای منطقه از نظر گردشگری و به منظور توسعه امر گردشگری به ویژه طبیعت‌گردی، تحصیل ارز و بالا بردن توان اقتصادی منطقه، افزایش سطح درآمد ساکنان محلی از طریق ایجاد اشتغال و کمک به امر ایران‌گردی از طریق فراهم ساختن امکانات و تسهیلات مناسب گردشگری و

¹Test of Independence

همچنین شناساندن جاذبه‌های منحصربه‌فرد شهرستان، توسعه و گسترش گردشگری در این شهرستان امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد. حسنی‌مهر و کوهی نیز در مطالعه خود برای شناسایی توانمندی‌های منطقه‌ی شفارود گیلان دریافتند که ناشناخته ماندن منطقه و جاذبه‌های طبیعت‌گردی آن در عدم توسعه طبیعت‌گردی منطقه مؤثر است که با نتیجه مطالعه ما هم‌خوانی دارد. بررسی متغیرهایی مانند تحصیلات، جنس و سن به عنوان شاخص‌های اجتماعی بازدیدکنندگان نشان می‌دهد که این متغیرها نسبت به سایر متغیرها تأثیر چندانی بر تقاضای تفریحی بازدیدکنندگان ندارد. ملکیان و پوریزدی نیز در مطالعه خود دریافتند که تفاوت معنی‌داری بین تقاضای تفریحی و جنس و شغل وجود ندارد. در حالی که این روند در مورد عوامل اجتماعی دیگر هم‌چون سن، وضعیت تأهل و میزان درآمد عکس می‌باشد که قسمتی از نتایج این مطالعه را تأیید می‌کند و با قسمتی از نتایج این مطالعه هم‌خوانی ندارد. با توجه به پتانسیل‌های بالای گردشگری در سال‌های اخیر متأسفانه هیچ‌گونه برنامه و طرح اندیشیده‌ای از سوی مسئولین برای این شهرستان در نظر گرفته نشده است. از طرف دیگر ضرورت توسعه‌ی گردشگری و نهادینه کردن آن در کنار سایر بخش‌های اقتصادی شهرستان لازم و ضروری به نظر می‌رسد تا بتوان با افزایش اشتغال در این بخش، اقتصاد منطقه را بهبود بخشید. مطالعه جهانیان و زندی، ۱۳۸۹ و ایلدرمی و حسینی ۱۳۹۰ نیز بر ضرورت برنامه‌ریزی اصولی و توجه به استانداردها در رونق طبیعت‌گردی منطقه تأکید دارد. با توجه به نتایج این مطالعه، می‌توان دریافت که جاذبه‌های طبیعت‌گردی از بیشترین پتانسیل برخوردار هستند و به عنوان مهم‌ترین توانمندی‌های گردشگری در منطقه به شمار می‌روند که با نتایج مطالعه صفاری و همکاران، ۱۳۹۱ و صیدایی و همکاران ۱۳۹۲ هم‌خوانی دارد. این شهرستان با دارا بودن این پتانسیل‌های بالای گردشگری و اکوتوریستی در صورت برنامه‌ریزی هدفمند و افزایش امکانات گردشگری و تسهیلات مناسب می‌تواند به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری به‌ویژه گردشگری طبیعت‌درآمد و از این طریق اوضاع اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی منطقه را بهبود بخشد. زیرا گردشگری می‌تواند محیط‌های مستعد جغرافیایی را از انزوای جغرافیایی و اقتصادی خارج و پیامدهای ارزشمندی را برای این محیط‌ها به ارمغان آورد.

۵. پیشنهادها

- ۱- معرفی جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی در جهت شناخت و توسعه هرچه بیشتر گردشگری.
- ۲- تهیه نقشه‌ها و بروشورهای گردشگری منطقه منطبق بر آخرین آمار و اطلاعات.
- ۳- تهیه فیلم، سی‌دی و پوسترهایی از جاذبه‌های منطقه و توزیع گسترده آن‌ها.
- ۴- ایجاد و تقویت ابزارهای اطلاعاتی در مبادی ورودی شهرها و روستاهای شهرستان و نصب تابلوهای راهنما در مبادی ورودی تمام نقاط گردشگری همراه با توضیحات.
- ۵- ایجاد یک سایت مخصوص معرفی جاذبه‌های گردشگری این شهرستان از طرف نهادها و سازمان‌های مسئول امر گردشگری که مطالب آن همواره به روز شود.
- ۶- آماده‌سازی راه‌های ارتباطی مناسب به ویژه در نقاط کوهستانی و روستایی.
- ۷- ایجاد سکوها، آلاچیق‌ها، ایجاد مسیرهای ارتباطی جدید بر روی رودخانه‌ها و در کنار چشمه‌های منطقه.

منابع و مآخذ:

- ۱- احراری رودی، م و شاه‌رخ‌ی خرگردی، ژ، ۱۳۸۷. زمین‌گردشگری در چابهار. مجله علوم زمین، سال هفدهم، شماره ۶۷، ۵۳ - ۴۶
- ۲- ایلدرمی، ع. ر و حسینی‌نژاد، خ، ۱۳۹۰. بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم پایدار کویر شهداد با استفاده از الگوی تحلیل SWOT. اولین همایش ملی محیط‌زیست و توسعه پایدار. ملایر. گروه محیط‌زیست دانشگاه ملایر.
- ۳- استانداری اصفهان. ۱۳۹۰. سالنامه آماری استان اصفهان. معاونت برنامه‌ریزی، اداره کل آمار و اطلاعات.
- ۴- پاپلی یزدی، م. ح و سقایی، م، ۱۳۸۵. گردشگری، ماهیت و مفاهیم. چاپ اول، تهران، انتشارات سمت. ۲۸۴ ص.
- ۵- ثروتی، م. ر و کزازی، ا، ۱۳۸۵. ژئوتوریسم و فرصت‌های برنامه‌ریزی آن در استان همدان. مجله فضای جغرافیایی. سال ششم، شماره ۱۶. ۱-۳۸
- ۶- جهانیان، م و زندی، ا، ۱۳۸۹. بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیل SWOT. مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی. سال چهل و هفت، شماره ۷۴، ۶۱-۷۴
- ۷- جوهری، ف، ۱۳۹۲. توسعه گردشگری پایدار، راهی به سوی حفظ طبیعت و تالاب. اولین همایش حفاظت از تالاب‌ها و اکوسیستم‌های آبی ایران. همدان. شرکت هم‌اندیشان محیط‌زیست فردا.
- ۸- حبیب‌پورکتابی، ک و صفری شالی، ر، ۱۳۸۸. راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی، تهران، انتشارات مبتکران، لویه. ۸۶۴ ص
- ۹- حسنی‌مهر، ص و کوهی ش، ۱۳۹۰. شناسایی توانمندی‌های بالقوه حوضه‌های رودخانه‌ای به عنوان مکان‌های مناسب طبیعت‌گردی، مطالعه موردی؛ سفارود گیلان. فصلنامه آمایش محیط. سال پنجم، شماره ۱۳. ۱۱۸-۱۰۵
- ۱۰- رضوانی، ع. ا، ۱۳۸۵. جغرافیا و صنعت توریسم، چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور. ۲۳۸ ص.
- ۱۱- رخشانی‌نسب، ح. ر و ضرابی، ا، ۱۳۸۸. چالش‌ها و فرصت‌های توسعه اکوتوریسم در ایران. مجله فضای جغرافیایی. سال نهم، شماره ۲۸، ۴۱-۵۵
- ۱۲- زاهدی، ش، ۱۳۸۷. مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار. چاپ دوم، تهران. انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی. ۲۳۲ ص.
- ۱۳- صفاری، ا، قنواتی، ع و صمیمی‌پور، خ، ۱۳۹۱. شناسایی پهنه‌های مستعد توسعه اکوتوریسم در شهرستان کازرون. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. سال دوازدهم، شماره ۲۶، ۱۶۰-۱۴۷
- ۱۴- صیدایی، س. ا، مرادی، ن و غیور، ح. ع، ۱۳۹۲. بررسی و تحلیل جاذبه‌ها و پتانسیل‌های اکوتوریسمی شهرستان ارومیه با استفاده از مدل استراتژیک SWOT. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. سال ۲۸، شماره ۱۰۸. ۱۴۲-۱۰۷
- ۱۵- غمخوار، ا، ۱۳۸۲. اصول و مبانی جهانگردی (ترجمه). نوشته کریس کوپر و همکاران. تهران، نشر فرآمد. ۲۵۶ ص.
- ۱۶- میرسنجری، م. م، ۱۳۸۵. راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار. فصلنامه جنگل و مرتع، سال بیست و

یکم، شماره ۱۰: ۷۱-۷

۱۷- ملکیان، م و پوریزدی، س، ۱۳۹۳. تحلیل عوامل مؤثر برگردشگری در پارک‌های شهری، مطالعه موردی: بوستان علوی قم، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت گردشگری، شماره ۲۸: ۹۴-۷۳.

۱۸- نکوئی صدری، ب، ۱۳۸۸. مبانی زمین‌گردشگری با تأکید بر ایران. چاپ اول، تهران، انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). ۲۱۱ ص.

19. Adabowa Aidoo, A. 2009. A Critical Assessment Of Tourism As a Development Strategy In Ghana: With Particular Emphasis On The Opportunities And Dilemmas Of Ecotourism And Cultural Tourism. A dissertation submitted to the Faculty of the University of Delaware in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Urban Affairs and Public Policy.
20. Cater. E. 2000. Ecotourism in the world; Problems and prospect for sustainability, New York, John Wiley and Sons. Second Edition.
21. Dowling, R.K. 2000. Conference report: developing ecotourism into the millennium, International Journal of Tourism Research, 2: 203-208.
23. Fennel, D. A. 2003. Ecotourism, London, Routledge, second Edition.
24. Jiang, J., 2008. Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China, Management, 30 (2), 657-659.
25. Morales, S. A. (2007). Ecotourism in Mexico. A thesis submitted in conformity with the requirments for the degree of Master of Laws (LLM), Graduate Department of Law, in the University of Toronto.
26. Slinger, A.V. V. (2002). Ecotourism in a small Caribbean Island: lessons learned for economic development and nature preservation. A Dissertation presented in partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy (PhD) to the graduate school of the University of Florida.
27. Tremblay, P. (2006). Desert Tourism Scoping Study, Desert Knowledge CRC, Report.